

Biblioteksplan för Trosa kommun 2025-2027

Antagen av:	Kommunfullmäktige 2024-12-04 § 96, KS 2024:133
Dokumentkategori:	Plan
Dokumenttyp:	Styrdokument

Innehållsförteckning

Inledning	2
Folkbiblioteken	2
Det demokratiska uppdraget och en hållbar utveckling	2
Delaktighet och samverkan	3
Barn och ungdomar	4
Personer med funktionsnedsättning	5
Personer med annat modersmål än svenska och nationella minoriteter	6
Skolbiblioteken och samverkan mellan folkbibliotek och skola	6
Samverkan	7
Utveckling av samarbetet 2025-2027	8
Sammanfattning	8
Prioriterade områden för biblioteksverksamheterna 2025-2027	8
Uppföljning	9
Källor och vidare läsning	10

Inledning

Enligt bibliotekslagen ska alla kommuner anta biblioteksplaner för sin verksamhet på biblioteksområdet. Denna biblioteksplan anger riktningen för biblioteken i Trosa kommun under perioden 2025 – 2027. Den ska vara ett redskap för personal och beslutsfattare i utvecklingen av verksamheten men även synliggöra bibliotekens utbud och service samt gynna medborgarnas möjlighet att påverka. Planen omfattar de två folkbiblioteken i Trosa kommun, Trosa stadsbibliotek och biblioteket Navet i Vagnhärad, samt skolbiblioteken på kommunens sex grundskolor.

Biblioteksverksamheten i Trosa kommun regleras av flera olika lagar och styrdokument. De viktigaste och mest övergripande är bibliotekslagen, skollagen, läroplanen för grundskolan och Fastlagd kurs för Trosa kommun.

Denna biblioteksplan beskriver biblioteksverksamhetens utveckling och prioriteringar på övergripande, strategisk nivå under planperioden. Mål och verksamhetsmål utarbetas enligt gällande riktlinjer för mandatperioden och följs upp årligen i samband med delår och bokslut. I Trosa kommun ansvarar Kultur- och fritidsnämnden för folkbiblioteksverksamheten och Humanistiska nämnden ansvarar för skolbiblioteksverksamheten.

Folkbiblioteken

Folkbiblioteken i Trosa kommun är en enhet under Kultur-, fritids-, teknik- och servicekontoret. Ansvariga tjänstepersoner är bibliotekschefen och produktionschefen för Kultur-, fritids-, teknik- och servicekontoret. Ansvarig nämnd är Kultur- och fritidsnämnden. Verksamheten utgår från Trosa stadsbibliotek och biblioteket Navet i Vagnhärad med generösa öppettider - både bemannade tider och Meröppet med självservice varje dag från tidig morgon till sen kväll. Den nya bibliotekswebben, lanserad 2023, samlar all information om bibliotekens tjänster och utbud och gör det digitala biblioteket tillgängligt dygnet runt. Biblioteken arbetar även med olika former av uppsökande verksamhet, där bibliotekarierna besöker både enskilda låntagare och andra verksamheter.

Det demokratiska uppdraget och en hållbar utveckling

Folkbiblioteken är en samhällsviktig verksamhet, som ska arbeta för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Verksamheten utgår från de mänskliga rättigheterna och ska vara tillgänglig för alla. Biblioteken främjar litteratur, läsning, lärande och en mångfald av kulturell verksamhet. Som Sveriges nationella biblioteksstrategi säger kan biblioteken bidra till ökat läsande, utveckling av språkkunskaper, ökad demokratisk delaktighet och större samhällsengagemang. Det vill säga en utveckling för ett socialt hållbart samhälle, i enlighet med Agenda 2030.

Biblioteken har också en roll i den lokala krisberedskapen. De är viktiga mötesplatser för invånarna i vardagen, men även vid en allvarlig samhällsstörning då det finns behov av att sprida information på annat sätt än genom konventionella informationskanaler ska medborgarna kunna vända sig till sina bibliotek. Då upprättar kommunen informationsplatser på de båda folkbiblioteken samt det ideellt drivna Bibblan Birk i Västerljung, dit invånarna kan söka sig för att ta del av samhällsinformation.

Bibliotekslagen säger att folkbiblioteken ska verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet. Biblioteken har en viktig roll i samhällets digitala utveckling både genom att tillgängliggöra information, kunskap och litteratur digitalt men också genom att många medborgare söker sig till lokalerna för att uträtta digitala ärenden, göra utskrifter och få hjälp att söka information. I en digitaliserad värld med ett överflöd av information för alla medborgare att orientera sig i är medie- och informationskunnighet viktigare än någonsin.

All verksamhet inom Trosa kommun ska genomsyras av ett folkhälsoperspektiv, vilket är en del i arbetet för en långsiktigt hållbar utveckling. Biblioteken kan som folkbildande, kulturell och läsfrämjande verksamhet bidra till en både ekologiskt och socialt hållbar utveckling med ökad psykisk hälsa och välbefinnande för invånarna. De ska fungera som samhällets öppna rum där alla är välkomna och inkluderade. Läsfrämjande aktiviteter för olika åldrar och målgrupper, som till exempel bokcirklar och Shared Reading, främjar också psykisk hälsa och social samhörighet. Denna typ av aktiviteter ska prioriteras och utvecklas under planperioden. Biblioteken ska också aktivt verka för att öka allmänhetens kunskap om ekologiskt hållbar livsstil, exempelvis genom att erbjuda utställningar, föreläsningar och workshops i fysisk eller digital form samt samverka med kommunens energi- och klimatrådgivare.

Delaktighet och samverkan

Enligt Fastlagd kurs för Trosa kommun ska kommunens verksamheter och utbud styras av medborgarnas behov och önskemål och samarbete mellan servicegivare och nyttjare. Kommunens medborgares intressen och behov ska alltid sättas i centrum. Kommunen ska verka för ett ökat samarbete med föreningslivet och andra ideella organisationer. För biblioteksverksamheten är samverkan med andra kommunala verksamheter, föreningar och andra aktörer helt avgörande för att nå så många som möjligt av medborgarna och öka delaktigheten i verksamheten. Biblioteken ska även samverka med andra folkbibliotek i regionen och med Biblioteksutveckling Sörmland som är den regionala biblioteksverksamheten i Sörmland.

Bibliotekslagen slår fast att folkbiblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt fyra grupper, så att dessa kan ta del av verksamheten på samma villkor och i lika hög utsträckning som andra grupper. Dessa prioriterade grupper är:

- Barn och ungdomar
- Personer med funktionsnedsättning
- Personer med annat modersmål än svenska
- Nationella minoriteter

Barn och ungdomar

Folkbiblioteken ska enligt lagen ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning. Folkbiblioteken i Trosa kommun ska främja barns och ungdomars fritidsläsning och, tillsammans med andra aktörer, inspirera dem att vilja och kunna läsa, skriva, skapa, berätta och delta i samhället utifrån sina förutsättningar.

Biblioteken ska under planperioden fortsätta arbeta med implementering av FN:s konvention om barnets rättigheter i verksamheten. Målet är att biblioteken innan periodens slut ska ha implementerat konventionen enligt de 8 steg som ingår i den strategiska modellen "Löpa linan ut", framtagen av regionbiblioteken/biblioteksutveckling i Sörmland, Östergötland, Gävleborg och Örebro. Konventionen, som sedan 2020 är lag i Sverige, säger att barnets bästa ska alltid komma i främsta rummet. Artiklarna som handlar om att alla barn har rätt att uttrycka sig, rätt till fritid, vila och lek samt att uppleva och utöva kultur är särskilt tydligt kopplade till bibliotekens verksamhet.

De yngsta barnens språkutveckling och läsintresse är ett område som folkbiblioteken arbetat intensivt med de senaste åren. Insatser som främjar detta har stor betydelse för barnets rättigheter, fortsatta utveckling och förutsättningar i skolan. Därför ska biblioteken samverka med barnhälsovården och förskolorna för att nå ut till alla små barn och vuxna i deras närhet med inspiration och kunskap om språk och läsning. Biblioteken ska aktivt delta i språknätverket med förskolorna och barnhälsovården och tillsammans med dessa upprätthålla och utveckla arbetet med att främja läslust och språkutveckling. Det innebär till exempel att erbjuda bokpåsar för hemlån via förskolan, att barnbibliotekarier kan delta på föräldramöten och att föräldragrupper via BVC bjuds in till träffar på biblioteket. Arbetet kring språkutveckling ska, liksom allt bibliotekens arbete för barn och unga, ha särskilt fokus på de barn som är dubbelt prioriterade enligt bibliotekslagen (barn och unga med funktionsnedsättning, med andra modersmål än svenska eller som tillhör en nationell minoritet).

En viktig del i utvecklingen av bibliotekens barn- och ungdomsverksamhet under planperioden är att arbeta mer med barns delaktighet på olika sätt. Att barnen uppmuntras och ges utrymme att uttrycka sig i frågor som rör dem är direkt kopplat till barnkonventionen och ger i förlängningen biblioteken möjlighet att erbjuda verksamhet utifrån deras förutsättningar och behov. Biblioteken ska därför fortsätta att erbjuda och utveckla olika former av delaktighetsaktiviteter både för barn i grupp, som till exempel workshops, och i de spontana mötena med barn som uppstår i verksamheten.

För att nå ungdomar på deras fritid, göra även dem delaktiga och skapa eller öka läsintrasse hos dem behöver samverkan med fritidsgårdarna, kulturskolan och föreningar som har unga deltagare fördjupas och utvecklas. Under 2024 har biblioteken genomfört en workshop för ungdomar i samarbete med fritidsgården och Biblioteksutveckling Sörmland, där deltagarna fick möjlighet att dela sina tankar och idéer om hur biblioteken ska utvecklas. Förutom önskemål om biblioteksrummens utformning och bibliotekens utbud lyfte ungdomarna även fram att det bör finnas en nära kontakt mellan bibliotek, skola och fritidsgårdar och mellan ungdomar, bibliotek och politiker för att fånga upp ungas behov och idéer.

Personer med funktionsnedsättning

Biblioteken ska också enligt lagen ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, bland annat genom att utifrån deras olika behov och förutsättningar erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel för att kunna ta del av information. Mellan 15 och 20 procent av befolkningen i Sverige uppskattas ha någon form av läsnedsättning och biblioteken ska erbjuda medier i olika format som gör innehållet tillgängligt för dem.

Lika viktigt som det är att biblioteken erbjuder tillgängliga medier, som till exempel talböcker och punktskrift, är det att alla som har behov av dessa vet om att de erbjuds. För att fler ska bli medvetna om detta behöver biblioteken utöka och fördjupa samarbetet med andra verksamheter som verkar för och med personer med funktionsnedsättning. Det kan vara kommunala verksamheter som anhörigstöd, boendestöd, daglig verksamhet eller hemtjänst, men också föreningar.

En del i denna samverkan är att arbeta för att personer med funktionsnedsättning och deras närstående ska bli mer delaktiga och få större möjligheter att påverka biblioteksverksamheten. Under planperioden ska verksamheten undersöka möjligheterna till och prova att genomföra olika former av delaktighetsaktiviteter, som till exempel fokusgrupper eller intervjuer med personer som tillhör eller arbetar med den prioriterade gruppen. Biblioteken ska också fortsätta arbetet med att tillgänglighetsanpassa biblioteksrummen för personer med kognitiv funktionsnedsättning. Detta ska bland annat göras utifrån utbildningar med föreningen Begripsam som personalen genomgått.

Bibliotekens webbplats och digitala tjänster ska också fortsätta att utvecklas med särskilt fokus på tillgängligheten. Under 2024 anlätades föreningen Begripsam som genomförde en fokusgrupp där personer med olika funktionsnedsättningar fick testa och utvärdera den nya webbplatsen. Dokumentationen från denna workshop ligger till grund för arbetet med att förbättra den kognitiva tillgängligheten, som ska göras under planperioden.

Personer med annat modersmål än svenska och nationella minoriteter

Alla invånare har, oavsett bakgrund och unika förutsättningar, rätt att få tillgång till information, kunskap, litteratur och möjligheter att utveckla en god läsförmåga. Bibliotekslagen säger att biblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt de nationella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska, bland annat genom att erbjuda litteratur andra språk än svenska, på minoritetsspråken samt på lättläst svenska.

Biblioteksverksamheten är också en viktig del i att säkerställa att nationella minoriteters rättigheter efterlevs. De nationella minoritetsspråken behöver främjas för att kunna fortleva och minoriteternas kultur ska bevaras och utvecklas. De nationella minoriteterna i Sverige är judar, romer, samer (som också är ett urfolk), sverigefinnar och tornedalingar. De nationella minoritetsspråken är jiddisch, romani chib, samiska, finska och meänkieli. Trosa kommun ingår i det finska förvaltningsområdet och biblioteken har därmed ett särskilt ansvar att lyfta fram och erbjuda ett relevant utbud av litteratur på finska språket, liksom att främja minoritetens kulturella identitet. Att biblioteken är representerade vid samrådsmöten för finskt förvaltningsområde och att samverka med till exempel Finska föreningen är prioriterade aktiviteter som stärker arbetet med minoritetens delaktighet i verksamheten.

Även i arbetet för personer med andra modersmål är samverkan med andra verksamheter, att nå ut till fler i målgruppen och att erbjuda större möjligheter att på olika sätt bli delaktig och påverka biblioteken viktiga utvecklingsområden under planperioden. Folkbiblioteken har ett väl fungerande och inarbetat samarbete med till exempel Språkcentrum/SFI och det finns goda förutsättningar att genomföra till exempel fokusgrupper och workshops med målgruppen. Sådana delaktighetsaktiviteter ska inte bara ha som mål att utveckla bibliotekens fysiska rum, samlingar och aktiviteter, utan även bibliotekswebben och de digitala tjänsterna så att dessa blir väl kända bland målgruppen samt förbättras i enlighet med gruppens behov. Biblioteken ska även fortsätta erbjuda och utveckla språk- och läsfrämjande aktiviteter för personer med andra modersmål, som till exempel lättlästa läsecirklar och språkcaféer.

Skolbiblioteken och samverkan mellan folkbibliotek och skola

I Trosa kommun finns skolbibliotek på alla de sex kommunala grundskolorna. Varje rektor har ansvar för respektive skolas bibliotek, och rapporterar till skolchefen/Skolkontoret. Ansvarig nämnd är Humanistiska nämnden.

Alla elever ska enligt skollagen ha tillgång till skolbibliotek. Den 20 november 2024 beslutade riksdagen att skollagen och bibliotekslagen ändras för att stärka elevers tillgång till ändamålsenliga skolbibliotek. Lagändringarna träder i kraft 1 juli 2025

och innebär att definitionen av skolbibliotek och dess ändamål blir tydligare. Enligt den nya lagen ska skolbibliotek främja läsning och medie- och informationskunnighet, samt vara bemannade i sådan utsträckning att detta uppnås. En formulering om att huvudmännen ska sträva efter att för skolbiblioteksverksamheten anställa personal som i första hand har en examen från en högskoleutbildning inom biblioteks- och informationsvetenskap eller i andra hand en examen från en annan relevant högskoleutbildning föreslås också. Under planperioden kommer Trosa kommun att arbeta med att anpassa skolbiblioteksverksamheten till lagändringarna.

Läroplanen Lgr22 tydliggör att rektor ansvarar för att alla elever får tillgång till och förutsättningar att använda skolbibliotek. Skolbiblioteksverksamheten ska användas som en del i undervisningen för att stärka elevernas språkliga förmåga och digitala kompetens. Enligt bibliotekslagen ska skolbiblioteken precis som alla andra bibliotek i det allmänna biblioteksväsendet prioritera personer med funktionsnedsättning, personer med annat modersmål än svenska och nationella minoriteter.

Skolbiblioteken ska vara en resurs för elever och lärare och stärka måluppfyllelsen av målet att alla barn ska kunna läsa i årskurs 1.

Samverkan

Folkbiblioteken ska stötta skolbiblioteken för att dessa ska kunna arbeta läsfrämjande och vara en viktig del i skolornas undervisning och måluppfyllelse. Folkbiblioteken bidrar med kunskap, erfarenhet samt praktisk och teknisk administration för att underlätta för skolbiblioteksansvariga på respektive skola att i sin tur stötta elever och lärare på bästa sätt i den pedagogiska verksamheten. Biblioteksfrågor som rör elever med funktionsnedsättning, elever med andra modersmål än svenska och elever som tillhör en nationell minoritet ska vara prioriterade i samarbetet.

Folkbiblioteken ansvarar för administration av det gemensamma biblioteksdatasystemet med tillhörande webbgränssnitt och utbildning i hur dessa används för skolbiblioteksansvariga, som i sin tur utbildar övrig skolpersonal vid behov. Alla skolor bör sträva efter att använda biblioteksdatasystemet för registrering av böcker, utlån och återlämning. Genom beställningar i biblioteksdatasystemet finns även möjligheten att få folkbibliotekens böcker levererade till skolbiblioteket för utlån där.

De skolor som önskar kan få sina nyinköpta böcker levererade till folkbiblioteken där de görs klara för utlån innan de skickas vidare till skolbiblioteken. Syftet med detta är att använda resurserna mer effektivt – folkbiblioteken har inarbetade rutiner för mediehantering och personal som kan sköta detta enkelt.

Folkbiblioteken bjuder in alla förskoleklasser till en biblioteksvisning, för att alla elever i kommunen ska få chansen att upptäcka biblioteken och känna sig välkomna där.

Utveckling av samarbetet 2025-2027

Folkbiblioteken och skolorna har identifierat följande utvecklingsmöjligheter för samverkan under planperioden:

- Samverkansträffar för utbyte av kunskap, erfarenheter och information mellan barn- och ungdomsbibliotekarier, skolbiblioteksansvariga, modersmålslärare och speciallärare. Folkbiblioteken kan även bevaka möjligheter till gemensam fortbildning inom till exempel läsfrämjande och tillgängliga medier.
- Samarbete mellan barn- och ungdomsbibliotekarier, skolbiblioteks- och fritidspersonal kring läsfrämjande aktiviteter på fritids.

Sammanfattning

Under planperioden 2025-2027 ska folkbiblioteken prioritera det demokratiska uppdraget, vilket inkluderar krisberedskap och digital delaktighet, samt att genom läsfrämjande och kunskapsförmedling främja hållbar utveckling i vid mening. För att uppnå detta är det centralt att arbeta mycket med invånarnas delaktighet i samverkan med andra verksamheter. Delaktighet och samverkan för och med de prioriterade grupperna är särskilt viktigt. Folkbiblioteken ska därför under planperioden implementera barnkonventionen fullt ut i verksamheten, för att bland annat säkerställa barns och ungdomars delaktighet. Barn- och ungdomsverksamheten ska fortsätta prioritera de små barnens språkutveckling samt att nå fler ungdomar. Samverkan och aktiviteter som ger ökad delaktighet för personer i alla åldrar med funktionsnedsättning, andra modersmål än svenska eller som tillhör en nationell minoritet är också högt prioriterat.

Skolbiblioteken kommer under planperioden att påverkas av de förväntade ändringarna i skollagen från och med 2025 och ska anpassa verksamheten efter det. Uppdraget är liksom tidigare att stärka elevers språkliga förmåga och digitala kompetens samt att bidra till att uppfylla målet att alla elever ska kunna läsa i årskurs 1. Skolorna ska sträva efter att använda biblioteksdatasystemet aktivt för registrering av böcker, utlån och återlämning. Under perioden ska folkbiblioteken och skolbiblioteken anordna gemensamma samverkansträffar för barn- och ungdomsbibliotekarier och skolbiblioteksansvariga samt tillsammans med fritidspersonal genomföra läsfrämjande aktiviteter för barn på fritids.

Prioriterade områden för biblioteksverksamheterna 2025-2027

Folkbiblioteken:

- Det demokratiska uppdraget och digital delaktighet.
- Krisberedskap och uppdraget som informationsplatser.
- Hållbar utveckling – läsfrämjande och kunskapsförmedling kopplat till folkhälsa och ekologi.

- Implementering av barnkonventionen och arbete med barns och ungas delaktighet.
- Små barns språkutveckling i samverkan med förskola och BVC.
- Samverkan för att nå ut till och arbeta läsfrämjande för ungdomar.
- Delaktighet och samverkan för personer med funktionsnedsättning.
- Delaktighet och samverkan för personer med andra modersmål och nationella minoriteter.

Skolbiblioteken:

- Anpassa skolbiblioteksverksamheten till ändringarna i skollagen.
- Stärka elevernas språkliga förmåga och digitala kompetens.
- Stärka måluppfyllelsen av målet att alla elever ska kunna läsa i årskurs 1.
- Sträva efter att aktivt använda biblioteksdatasystemet.
- Samverkansträffar mellan folk- och skolbibliotek.
- Samarbete mellan barn- och ungdomsbibliotekarier, skolbiblioteks- och fritidspersonal kring läsfrämjande aktiviteter på fritids.

Uppföljning

Denna biblioteksplan gäller till och med 2027. Under planperioden formuleras mål, verksamhetsmål och aktiviteter i de årliga verksamhetsplanerna. Uppföljning av dessa sker vid delårsbokslut och årsbokslut. Under 2027 ska hela biblioteksplanen följas upp och utvärderas av både Kultur-, fritids-, teknik- och servicekontoret och Skolkontoret. Denna uppföljning rapporteras till Kultur- och fritidsnämnden och Humanistiska nämnden i samband med att nästa biblioteksplan för Trosa kommun arbetas fram.

Källor och vidare läsning

- *Att förändra vår värld: Agenda 2030 för hållbar utveckling*, Regeringskansliet, 2016
- *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter*, UNICEF, 2024
- *Bibliotekslag* (2013:801)
- *Fastlagd kurs för Trosa kommun* (dnr 1991-00085)
- *FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning*, Regeringskansliet, Socialdepartementet, 2008
- *Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk*
- *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr22)*, Skolverket, 2022
- *Löpa linan ut: bibliotekschefens strategiska modell för implementering av FN:s konvention om barnets rättigheter* av Ann Catrine Eriksson, Annika Holmén, Christine Wennerholm & Sylvia Blomberg, Biblioteksutveckling Sörmland, 2019
- *Skollag* (2010:800)
- *Strategi för ett starkt biblioteksväsende 2022-2025*, Regeringskansliet, Kulturdepartementet, 2022
- *Stärkta skolbibliotek* (prop. 2023/24:164), Regeringskansliet, 2024